

Dagens Arena 30 jan -22. Arena essä

Stoppa miljömord och förbjuda kärnvapen är samma kamp

POLITIK Dagens uppskrivade säkerhetspolitiska läge bör inte få oss att glömma att vi jordbor alla är sammanflätade ekonomiskt och politiskt, ekologiskt och pandemiskt, skriver Pierre Schori.

När Patricia Gualinga den 30 januari tilldelas Palmepriset för sin långa kamp mot Amazonas skövling är det 50 år sedan Sverige stod värd för världens första FN-konferens om miljön under mottot *Only One Earth*.

När Olof Palme invigde konferensen den 5 juni 1972 demonstrerade 7 000 utanför mot USA:s giftbesprutning av Vietnams skogar. Nästa dag använde statsministern begreppet *ekocid*, miljömord, och kallade bombkriget ett "illdåd, som kräver omedelbar internationell uppmärksamhet".

Reaktionen blev häftig i borgerlig press. Undantaget var **Dagens Nyheter** som kraftigt försvarade Palme:

"Är det dem så fullständigt främmande att det kan framstå som outhärdligt förljuget att låta en konferens om "världsmiljön i hela dess vidd förflyta utan att officiellt låtsas om att historiens mest målmedvetna och tekniskt raffinerade miljömord samtidigt pågår för fullt inom Vietnamkrigets ram?"

Den amerikanska delegationen var dock saklig. Man hyllade Sveriges insats i en hemligstämplad **rapport** till utrikesminister Christian Herter. Konferensens president Ingemund Bengtsson var "skicklig och

effektiv". Hans Blix och Ove Heyman från UD gjorde "en enastående insats som hedrar deras delegation och land".

I en tid av kapprustning och hot om ömsesidig förintelse förpassades miljöfrågorna till skuggorna.

Hemliga bandinspelningar i Vita huset avslöjade senare att president Richard Nixon blev rasande när han den 8 juni diskuterade konferensen med sin rådgivare Henry Kissinger:

Nixon: Du vet den där Stockholmskonferensen. De enda nyheterna därifrån är att den där förbannade svenska statsministern marscherade in och sa att USA förorenade miljön i Vietnam... Deras idé är att det här kriget, att det finns moraliska krig och omoraliska krig

Kissinger: Den svenske statsministern har också klämt ur sig något. Han sa att den amerikanska regeringen har underminerat demokratin och att den måste dra sig tillbaka utan villkor från Vietnam.

Sex månader senare inleddes en amerikansk flygoffensiv som under 12 dagar fällde 20 000 ton bomber mot Hanoi.

Palme läste då upp sin protest i Sveriges Radio. Han upprepade ordet illdåd: "Man bör kalla saker och ting vid deras rätta namn. Det som nu pågår i Vietnam är en form av tortyr. Och därför är bombningarna ett illdåd".

Nu reagerade Nixon. Ambassadören kallades hem. Men Palme tog det med ro. Till New York Times förklarade han frankt, att han, när som helst, var som helst, i vilket medium som helst, var redo offentligt diskutera med president Nixon om demokratins principer. "Demokratins vapen är argument. Bomber är inget argument".

I en tid av kapprustning med kärnvapen och hot om ömsesidig förintelse förpassades miljöfrågorna till skuggorna. Det fick Olof Palme att acceptera fredspristagaren Willy Brandts uppmaning att bilda den så kallade Palmekommissionen som i sin slutrapport, tio år efter Stockholmskonferensen, lanserade begreppet gemensam säkerhet.

I kommissionen ingick bland andra förre amerikanske utrikesministern Cyrus Vance och Georgi Arbatov, nära medarbetare till Sovjetunionens ledare Leonid Brezjnev.

Kommissionen anvisade en välargumenterad väg ut ur den nukleära terrorbalansens gastkramning med en kärnfull slutsats som fann stöd hos de militära supermakternas dåvarande ledare, Michail Gorbatsjov och Ronald Reagan:

Det finns inga segrare i ett kärnvapenkrig. Motståndarna skulle förenas endast i lidande och förstörelse. De kan bara överleva tillsammans. Inte mot motståndaren utan tillsammans med honom. Den internationella säkerheten måste vila på samarbete för gemensam överlevnad i stället för på hot om ömsesidig förstörelse.

När Ingvar Carlsson efter Palmes död tog över stafettpinnen, tvekade han inte att under sitt officiella besök 1987 hos president Reagan föra fram ett budskap som ingen annan gäst i Vita huset någonsin gjort:

Som Ni själv och herr Gorbatsjov säger, ett kärnvapenkrig kan inte vinnas, ett sådant krig har bara förlorare, och vi kommer alla att tillhöra de besegrade. Det är därför som vi, representanter för en nation utan kärnvapen, tycker att vi har ett ansvar när det gäller att kämpa för fred och undvika en kärnvapenkonflikt.

2018, 36 år efter sin hyllade insats på miljökonferensen, **formulerade** den förre utrikesministern, folkpartisten Hans Blix, vår tids existentiella dilemma så här:

Kärnvapenarsenalerna räcker till för att göra slut på den mänskliga civilisationen genom ett snabbt självmord, samtidigt som vi har tillfört risken av ett långsamt självmord genom den globala uppvärmningen.

Nu hade också frågan om "det långsamma självmordet" tagit fart.

Idag begås systematiskt illdåd mot naturen på global skala, vi är i ett planetärt nödläge, **understryker** Pella Thiel, ordförande i End Ecocide Sweden.

Majoriteten av de aktiviteter som anses utgöra ekocid har en koppling till militär verksamhet men där ingår också tvångsförflyttning av människor eller djur från deras naturliga miljö i militärt eller industriellt syfte. Tyvärr finns här också svenska inslag.

I november 2021 meddelade internationella åklagarkammaren i Stockholm att Lundin Energys majoritetsägare Ian Lundin åtalas tillsammans med

styrelseledamoten Alex Schneider för medhjälp till grovt folkrättsbrott i Sudan.

Myndighetens utredning visade att militären och allierad milis systematiskt flygbombade från transportplan, besköt civila från stridshelikoptrar, förde bort och plundrade civila och brände hela byar och skördar så att människor inte hade något att leva av, menade kammaråklagare Henrik Attorps tillade:

Krigsförbrytelser är ett av de allvarligaste brotten som Sverige har en internationell förpliktelse att utreda och lagföra.

Lundins finns också i Ecuador. Företaget stötte tidigt på motstånd just i Palmepristagarens hemtrakter, från Kichwa-folket i byn Sarayaku.

I sitt sista tal i FN, hösten 1985, krävde Olof Palme ett förbud av användning av kärnvapen

Ecocidfrågan har också nått storpolitiken. I juli 2020 anslöt sig Frankrikes president Emmanuel Macron med följande deklaration:

När det gäller ekocid delar jag ambitionen att säkerställa att denna term, ekocid, är förankrad i internationell rätt, så att ledare är ansvariga inför Internationella brottmålsdomstolen.

Ett flertal stater har därefter uttryckt intresse för frågan, bland annat Belgien och Finland samt en rad önationer.

Vi får utgå från att den svenska regeringen arbetar med frågan inför toppmötet här i juni.

Sverige bör också ansluta sig till totalförbudet av kärnvapen, den "snabba delen av det kollektiva självmordet".

I sitt sista tal i FN, hösten 1985, krävde Olof Palme ett förbud av användning av kärnvapen:

Vad som moraliskt måste fördömas, borde även göras till föremål för ett uttryckligt folkrättsligt förbud, skapat genom en bindande internationell överenskommelse.

Då var kärnvapenstaterna fem, idag är de nio med Indien och Pakistan, Israel och Nordkorea som nya och inte precis måttfulla medlemmar.

Den internationella domstolen i Haag meddelade 1996 i ett rådgivande yttrande tre år senare, att användandet av kärnvapen generellt sett skulle strida mot den internationella humanitära rätten. Sverige höll då med.

I juli 1999 införde Österrike en lag om ett strikt kärnvapenförbud:

I Österrike får inte atomvapen framställas, lagras, transporteras, testas eller användas. Ej heller får anläggningar för stationeringen av atomvapen skapas.

2017 antog FN konventionen om ett förbud av kärnvapen (TPNW).

Sveriges regering röstade ja till den.

Nu är förbudet internationell lag. I september i fjol blev Chile det 56:e landet i världen och det 13:e i Latinamerika att ratificera. Snart är hela Latinamerika en kärnvapenfri zon.

Vi är många som nu väntar otåligt på att även Sverige ska ratificera.

Dagens uppskruvade säkerhetspolitiska läge bör inte få oss att glömma att vi jordbor är alla sammanflätade ekonomiskt och politiskt, ekologiskt och pandemiskt.

Att förhindra miljömord och förbjuda kärnvapen är samma kamp för vår gemensamma överlevnad.

Olof Palmes avslutande ord 1972 gäller fortfarande:

Framtiden är gemensam. I gemenskap måste vi dela den. Tillsammans måste vi skapa den.